

Верховний
Суд

Дайджест

правових позицій судової палати для розгляду
справ про банкрутство КГС ВС

Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень – жовтень 2023 року

Перелік уживаних скорочень

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

ПК України – Податковий кодекс України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (стаття 5 КУзПБ).....5

Щодо обов'язкових та достатніх умов для затвердження судом плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо включення нових кредиторів до плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство у разі внесення до нього змін

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ) 6

Щодо порядку здійснення провадження з розгляду спору, стороною в якому є боржник

Щодо підвідомчості господарському суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, розгляду скарги на дії державного виконавця у зведеному виконавчому провадженні

Щодо відмови виконавчої служби повернути стягувачу (кредитору боржника) виконавчого документа

Щодо визначення судом учасників у спорі, що розглядається та вирішується у межах справи про банкрутство (неплатоспроможність)

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство 8

Щодо спеціальних законодавчих заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо хронологічного (календарного) визначення того, яка заява подана раніше у разі, коли два і більше кредитори подали заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство одного і того самого боржника

Щодо ініціювання провадження у справі про банкрутство у зв'язку з несплатою боржником боргу, розмір та склад якого він заперечує

Покладення на керівника боржника солідарної відповідальності.....10

Щодо покладення солідарної відповідальності на ліквідатора, призначеного в процедурі припинення боржника за рішенням учасників (засновників) відповідно до статті 105 ЦК України

Мораторій на задоволення вимог кредиторів.....11

Щодо порядку задоволення вимог забезпечених кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення

Щодо розгляду заяви приватного виконавця про звернення стягнення на майно боржника, що є предметом іпотеки, для задоволення вимог, за якими припинено дію мораторію

Визнання боржника.....**недійсними**.....**правочинів**
.....12

Щодо правочину, вчиненого боржником на шкоду кредитору

Розпорядження.....**майном**.....**боржника**
.....14

Щодо вимог податкового органу за неузгодженими та несплаченими грошовими зобов'язаннями

Щодо вимог податкового органу на суму заборгованості з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Щодо наявності у податкового органу повноважень на подання заяви з грошовими вимогами стосовно заборгованості з орендної плати на землю

Щодо грошових вимог кредитора, стосовно яких іншими учасниками справи про банкрутство зроблено заяву про застосування позовної давності

III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ
.....16

Щодо обов'язку боржника, який подав заяву з урахуванням особливостей, визначених пунктом 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, зазначати в плані реструктуризації боргів саме ринкову вартість нерухомого майна

Щодо нарахування банком курсової різниці на заборгованість за кредитним договором в іноземній валюті після ухвалення судового рішення про її стягнення в гривневому еквіваленті

Щодо визнання податкового боргу безнадійним та його списання у справі про неплатоспроможність

Щодо умов і підстав для переходу до судової процедури погашення боргів

Щодо покладення на кредиторів частини оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією боргів боржника

Щодо закриття провадження у справі про неплатоспроможність на підставі пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ
.....**22**

Щодо ретроспективного оскарження в апеляційному порядку ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитором після визнання його грошових вимог до боржника

Щодо оскарження в апеляційному порядку ухвали про приєднання заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо наявності в особи, грошові вимоги якої заявлені, але не розглянуті судом, права на апеляційне оскарження судових рішень у процедурах банкрутства (неплатоспроможності)

Щодо касаційного перегляду судових рішень про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство

Щодо застосування Закону України «Про судовий збір» до позовних вимог кредитора про визнання правочинів недійсними і скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень

Щодо сплати податковим органом судового збору за подання заяви з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство (неплатоспроможність)

Щодо можливості відстрочення сплати авансування винагороди арбітражному керуючому

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (стаття 5 КУзПБ)

Щодо обов'язкових та достатніх умов для затвердження судом плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство

За змістом частини п'ятої статті 5 КУзПБ однією з обов'язкових передумов для звернення до господарського суду із заявою про затвердження плану санації є його схвалення, порушення умов та процедури якого вважається підставою для відмови судом у затвердженні плану санації.

Згідно із частиною четвертою статті 5 КУзПБ господарський суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні плану санації, якщо під час схвалення плану санації були допущені порушення законодавства, що могли вплинути на результат голосування загальних зборів кредиторів.

Якщо план санації не передбачає участі у санації забезпечених кредиторів, то для того, щоб план санації вважався схваленим відповідно до закону, за його схвалення мають проголосувати незабезпечені кредитори в кожній категорії вимог (залежно від виду вимоги), сукупний розмір вимог яких до боржника перевищує 50 відсотків від загальної суми незабезпечених вимог, включених до плану санації, у такій категорії. Однак голоси кредиторів, які в розумінні КУзПБ є заінтересованими особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування під час схвалення плану санації.

Такий передбачений КУзПБ спеціальний зв'язок з боржником як заінтересованість стосовно боржника має існувати саме у кредитора (що брав участь у голосуванні щодо схвалення плану санації), а не в інших осіб (засновників, органів управління тощо) стосовно цього або іншого кредитора та/або боржника.

Частинною другою статті 5 КУзПБ до однієї з обов'язкових умов плану санації віднесено заходи щодо нагляду за виконанням плану санації (абзац другий цієї норми).

Невідповідність плану санації вимогам цього Кодексу несе негативний процесуальний наслідок у вигляді відмови у прийнятті заяви про затвердження плану санації господарським судом протягом п'яти днів з дня отримання заяви про затвердження плану санації (абзаци перший, четвертий, п'ятий частини шостої статті 5 КУзПБ).

Тож встановлення обставин невідповідності плану санації (зокрема через відсутність визначення обов'язкових його умов) вимогам статті 5 КУзПБ після прийняття судом заяви про затвердження цього плану до розгляду свідчить про наявність у господарського суду (в тому числі і суду апеляційної інстанції за апеляційним переглядом справи) на стадії розгляду зазначеної заяви по суті безумовних підстав для відмови у затвердженні плану досудової санації боржника з посиланням на вимоги абзацу четвертого частини шостої та абзацу четвертого частини восьмої статті 5 цього Кодексу.

Законодавець передбачив можливість припинення господарським судом процедури санації за заявою боржника або кредитора в разі порушення виконання плану санації, за наявності підстав вважати, що такий план санації не буде виконаний (абзац четвертий частини десятої статті 5 Кодексу).

Ухвала господарського суду про припинення процедури санації скасовує заходи, вжиті судом, а план санації вважається розірваним. У такому разі вимоги кредиторів відновлюються в повному розмірі у незадоволеній частині (абзац п'ятий частини десятої статті 5 Кодексу).

Зокрема, у наведений спосіб законодавець надав як боржнику, так і кредитору/кредиторам (незалежно від розміру кредиторських вимог, передбачених планом санації) повноваження з контролю за виконанням плану санації задля запобігання порушенню прав будь-кого з наведених суб'єктів.

Контролюючі функції суду за виконанням плану санації з поданням суб'єктом звернення заяви про порушення виконання плану санації (що містить викладення підстави вважати, що такий план санації не буде виконаний) полягають у перевірці обставин щодо відповідних підстав. І за умови підтвердження цих підстав суд може захисти відповідне порушене право, припинивши процедуру санації, скасувавши вжиті судом заходи, а план санації за таких обставин вважається розірваним.

Отже, правовий аналіз положень статті 5 КУзПБ підтверджує наявність врегульованих законодавцем способів захисту прав учасників процедури досудової санації на будь-якому її етапі.

Детальніше з текстом постанови від 12.09.2023 у справі № 917/256/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924665>.

Щодо включення нових кредиторів до плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство у разі внесення до нього змін

Аналіз статті 5 КУзПБ свідчить, що її положеннями не передбачено обов'язку боржника включати нових (поточних) кредиторів до вже затвердженого плану санації боржника (в разі виникнення необхідності внесення змін до плану санації) до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Водночас, статтею 5 КУзПБ визначено коло осіб, на яких поширюється затверджений судом план санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство, а отже, і коло осіб, на яких можуть поширюватися подальші зміни до плану санації.

Тобто внесення змін до плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство з урахуванням вимог кредиторів, строк виконання зобов'язань перед якими вже настав на момент затвердження плану санації, без урахування вимог кредиторів, які виникли після затвердження плану санації, не суперечить положенням статті 5 КУзПБ.

При цьому включення нових кредиторів свідчатиме не про внесення змін до плану санації в окремих його частинах щодо вже наявних кредиторів, а про фактичне прийняття нового плану санації, оскільки включення нових кредиторів матиме наслідком перегляд усіх істотних умов плану санації,

визначених частинами другою, третьою статті 5 КУзПБ, а не окремих його частин. Крім того, включення нових кредиторів та прийняття за наслідками розгляду нових вимог кредиторів рішення про затвердження іншої редакції плану санації статтею 5 КУзПБ також не передбачено.

Детальніше з текстом постанови від 03.10.2023 у справі № 904/3325/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086512>.

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)

Щодо порядку здійснення провадження з розгляду спору, стороною в якому є боржник

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України. Судові рішення, ухвалені судами першої та апеляційної інстанцій за результатами розгляду заяв, скарг, клопотань, поданих в межах основного провадження у справі про банкрутство, розглядаються судом без застосування усіх стадій судового розгляду, притаманних виключно розгляду справ позовного провадження.

Такий підхід повністю відповідає конструкціям статей 7, 9 КУзПБ щодо порядку розгляду основної справи про банкрутство і спорів, стороною в яких є боржник, та які хоча і вирішуються в межах основної справи про банкрутство, проте є справами позовного провадження, відокремленими від основної справи про банкрутство. Таке розмежування є цілком виправданим, адже справи відокремленого позовного провадження мають різний суб'єктний склад сторін спору, предмети і підстави позову, розглядаються та вирішуються господарським судом із застосуванням усього інструментарію позовного провадження, на відміну від спрощеного порядку розгляду заяв, скарг і клопотань в основній справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 10.10.2023 у справі № 922/1025/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114419504>.

Щодо підвідомчості господарському суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, розгляду скарги на дії державного виконавця у зведеному виконавчому провадженні

Розгляд усіх майнових спорів, стороною в яких є боржник, з дня введення в дію КУзПБ (з 21.10.2019) повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи. При цьому до майнових спорів у розумінні цього Кодексу належать й вимоги до державної виконавчої служби у зведеному виконавчому провадженні щодо поновлення виконавчих дій (постанова ВП ВС від 31.08.2023 у справі № 640/26320/20).

Детальніше з текстом постанови від 05.09.2023 у справі № 905/2199/20 (905/1152/16) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113982805>.

Щодо відмови виконавчої служби повернути стягувачу (кредитору боржника) виконавчого документа

Повернення виконавчого документа не є в розумінні статті 10 Закону України «Про виконавче провадження» заходом примусового виконання рішення, оскільки не передбачає вчинення виконавцем «активних» виконавчих дій з метою задоволення вимог стягувача.

Повернення виконавчого документа стягувачу на підставі пункту 1 частини першої статті 37 цього Закону не матиме наслідком зловживання стягувачем своїми правами щодо боржника шляхом пред'явлення наказу до виконання, наприклад, іншому виконавцю, оскільки (1) виконавчий документ

повертається стягувачу без прийняття до виконання, якщо боржника визнано банкрутом (пункт 3 частини четвертої статті 4), або (2) виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі відкриття господарським судом провадження у справі про банкрутство боржника, якщо відповідно до закону на вимогу стягувача поширюється дія мораторію (пункт 4 частини першої статті 34).

Права боржника в такому випадку захищені також нормами законодавства про банкрутство, якими унормовано, що протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, який вводиться одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство, забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги.

Тож повернення стягувачу виконавчого документа на підставі пункту 1 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» не залежить від стану виконавчого провадження та є безумовним правом стягувача. Тому така заява стягувача має бути задоволена, а виконавчий документ – повернутий.

Детальніше з текстом постанови від 05.09.2023 у справі № 905/2199/20 (905/1152/16) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113982805>.

Щодо визначення судом учасників у спорі, що розглядається та вирішується у межах справи про банкрутство (неплатоспроможність)

Порядок здійснення провадження у справі з розгляду такого спору унормовано положеннями статті 7 КУзПБ, відповідно до яких спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК України, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею (частина перша).

У частині другій цієї статті КУзПБ законодавець уточнює наведену норму стосовно порядку визначення учасників у справі та зазначає, що склад учасників розгляду спору визначається відповідно до ГПК України.

Правила визначення учасників розгляду спору (у справі, що розглядається у межах справи про банкрутство), зокрема, в суді першої інстанції, а саме підстави та порядок залучення до участі, заміни у передбачених законом випадках, встановлення суб'єктів, яким належить ініціатива залучення того чи іншого учасника тощо, регламентуються статтями 41-55 ГПК України.

Водночас статочне визначення конкретних учасників у справі за правилами ГПК України здійснюється ухвалою про закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду.

У розумінні положень статті 7 КУзПБ учасниками справи позовного провадження, що розглядається у межах справи про банкрутство (неплатоспроможність), є особи, визначені статтями 41, 45 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови від 19.08.2023 у справі № 4/5007/33-Б/11 (906/1518/20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114020726>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство

Щодо спеціальних законодавчих заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство

Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ було доповнено пунктом 1-6 згідно із Законом України від 13.07.2023 № 3249-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану», що набрав чинності 29.07.2023.

Цим пунктом, зокрема, встановлено, що тимчасово, під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 2102-IX, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе господарському суду, що він внесений до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) та має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони або вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій.

Тож у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника пріоритетним (порівняно з питанням щодо обґрунтованості заявлених кредитором грошових вимог до боржника та визначення їх розміру) є дотримання законодавчих обмежень/заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, які є чинними на дату розгляду та вирішення судом відповідного питання.

Крім того, попри набрання пунктом 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ чинності лише 29.07.2023 його положення мають ретроспективну дію, поширюючись на всі передбачені цією нормою правовідносини та випадки стосовно відкриття провадження у справі про банкрутство.

Тобто норма пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ є окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду її поширення на правовідносини в часі.

Тому заборона за цим пунктом поширюється і на ті правовідносини та випадки, що відбулися до набрання відповідною нормою чинності 29.07.2023, оскільки передбачені нею обставини/події (збройна агресія проти України, перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до визначеного законом переліку тощо) як причини, за яких вимоги кредитора (кредиторів) не могли бути задоволені боржником, сталися до моменту врегулювання цих правовідносин відповідним законом з 29.07.2023 (постанови КГС ВС від 22.04.2021 у справі № 911/2766/20, від 16.08.2022 у справі № 910/10741/21 щодо ретроспективного застосування норми Закону).

Детальніше з текстом постанови від 03.10.2023 у справі № 913/101/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114151012>.

Щодо хронологічного (календарного) визначення того, яка заява подана раніше у разі, коли два і більше кредитори подали заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство одного і того самого боржника

Що ж до хронологічного (календарного) визначення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, яка є першою в розумінні частини п'ятої статті 38 та абзацу другого частини

четвертої статті 39 КУзПБ (у редакції Кодексу до набрання чинності 14.04.2023 змін до нього), то слід враховувати правила визначення, обчислення та перебігу процесуальних строків у господарському судочинстві, передбачені ГПК України, з урахуванням положень якого здійснюється провадження у справі про банкрутство (частина перша статті 2 КУзПБ та частина шоста статті 12 ГПК України), оскільки КУзПБ не регулюються питання щодо визначення, обчислення та перебігу процесуальних строків у справі про банкрутство, тоді за відсутності в спеціальному законі (КУзПБ) іншого врегулювання відповідного інституту мають застосовуватися положення чинного ГПК України як загальні норми процесуального права.

За змістом положень статей 113, 166 ГПК України одним із способів вчинення процесуальної дії зі звернення до суду із заявою/клопотанням/доказами тощо є передача їх на пошту для відправлення суду чи передача іншими відповідними засобами зв'язку, а тому датою вчинення відповідної процесуальної дії (подання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство) в такому разі є дата передачі заявником відповідної заяви/клопотання/доказів на пошту чи за допомогою інших відповідних засобів зв'язку.

Отже, у разі коли два і більше кредитори подали заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство одного і того самого боржника, у вирішенні питання, чия заява подана раніше, має значення не спосіб подання заявниками та, відповідно, спосіб надходження цієї заяви до господарського суду, а дата подання такої заяви, що відбулась раніше, однак не дата надходження заяви до суду.

Тож щодо моменту (дати) вчинення процесуальної дії у господарській справі (відповідно, і у справі про банкрутство), то першою заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство (поданою раніше за інші) у розумінні положень частини п'ятої статті 38 та абзацу другого частини четвертої статті 39 КУзПБ є та заява, що календарно була подана раніше (незалежно від способу її подання: безпосередньо до суду – через канцелярію суду або надіслана за допомогою засобів поштового зв'язку), але не та заява, що надійшла до суду та була зареєстрована в суді раніше.

Детальніше з текстом постанови від 29.08.2023 у справі № 903/135/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113335976>.

Щодо ініціювання провадження у справі про банкрутство у зв'язку з несплатою боржником боргу, розмір та склад якого він заперечує

Положення частини восьмої статті 39 КУзПБ містять вимоги до змісту ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, в якій суд, окрім іншого, має зазначити про визнання вимог кредитора та їх розмір.

Отже, неможливість суду встановити факт заборгованості боржника перед ініціюючим кредитором та визначити без вирішення у порядку позовного провадження спору щодо цієї заборгованості конкретний розмір його вимог до боржника, що підлягає визнанню, є перешкодою для ухвалення судом рішення про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Водночас незгода боржника з фактом, порядком та умовами нарахування кредитором окремих складових заборгованості за кредитними договорами свідчить про існування спору не щодо наявного у кредитора права вимоги до боржника за кредитними договорами, а щодо проведених кредитором розрахунків за окремими складовими суми боргу боржника перед кредитором. Такий спір вирішується шляхом подання боржником контррозрахунку заборгованості та здійснення судом перевірки розрахунків кредитора і боржника, що, однак, виключає неможливість суду визначити

суму/розмір відповідних вимог та визнати їх згідно з ухвалою про відкриття провадження у справі про банкрутство, і, відповідно, виключає існування між сторонами спору про право в розумінні частини шостої статті 39 КУзПБ.

Частина грошових вимог ініціюючого кредитора, яку боржник заперечив при відкритті провадження у справі про банкрутство через спір щодо їх розрахунків, який не був вирішений судом при відкритті провадження у справі про банкрутство, підлягає розгляду судом у попередньому засіданні разом з іншими вимогами конкурсних кредиторів (стаття 47 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови від 03.10.2023 у справі № 913/101/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114151012>.

Покладення на керівника боржника солідарної відповідальності

Щодо покладення солідарної відповідальності на ліквідатора, призначеного в процедурі припинення боржника за рішенням учасників (засновників) відповідно до статті 105 ЦК України

Обов'язок керівника щодо звернення до суду із заявою про банкрутство виникає у момент, коли добросовісний та сумлінний керівник, який перебуває у подібних обставинах, у рамках стандартної управлінської практики, враховуючи масштаб діяльності боржника, мав об'єктивно визначити наявність факту загрози неплатоспроможності.

Бездіяльність керівника, який ухиляється від виконання покладеного на нього КУзПБ обов'язку щодо подання заяви боржника про власне банкрутство, є протиправною, винною, спричинює майнові втрати кредиторів і публічно-правових утворень, порушує як приватні інтереси суб'єктів цивільних правовідносин, так і публічні інтереси держави.

Суб'єкт солідарної відповідальності пов'язується з особою керівника боржника (як одноосібний орган управління), а з набранням чинності 15.04.2023 змінами, внесеними Законом України від 20.03.2023 № 2971-IX до частини шостої статті 34 КУзПБ, – органами управління боржника (які можуть бути як одноосібний, так і колективний орган управління).

Крім того, суб'єктом солідарної відповідальності (одноосібним або колективним) може бути особа (особи), що за законом, статутом, рішенням власників тощо виконує обов'язки керівника (органів управління) та, відповідно, діє від імені боржника у правовідносинах з третіми особами. При цьому належний суб'єкт солідарної відповідальності у справі про банкрутство за правилами частини шостої статті 34 КУзПБ визначається тією особою (особами), яка була одноосібним керівником або перебувала у складі колегіального органу управління як на момент виникнення обставин загрози неплатоспроможності боржника, так і протягом періоду, коли ці обставини залишались незмінними стосовно боржника, зокрема до моменту, коли справа про банкрутство була ініційована кредитором (або боржником з порушенням встановленого частиною шостою статті 34 КУзПБ місячного строку).

Водночас перебування боржника в стані припинення за рішенням його учасників (засновників) і призначення відповідно до статті 105 ЦК України ліквідатора в процедурі припинення, до якого перейшли повноваження з управління справами боржника, про що до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань внесені відповідні відомості, свідчить, що вимоги арбітражного керуючого – ліквідатора про покладення солідарної відповідальності на керівника боржника заявлені як до неналежного суб'єкта цієї відповідальності, що зумовлює відмову в задоволенні цих вимог, оскільки з огляду на положення статті 48 ГПК України суд позбавлений процесуальної ініціативи щодо заміни первісного відповідача належним (у спірних

правовідносинах – належною особою, якою є суб'єкт солідарної відповідальності у справі про банкрутство, за правилами частини шостої статті 34 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови від 05.09.2023 у справі № 918/573/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113690297>.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів

Щодо порядку задоволення вимог забезпечених кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення

Відповідно до положень частини шостої статті 41 КУзПБ задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство (частина п'ята статті 41 КУзПБ).

Позов до боржника про звернення стягнення на предмет іпотеки не є за своєю суттю зверненням до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо отримання згоди на реалізацію майна боржника в порядку частини п'ятої статті 41 КУзПБ. Задоволення такого позову матиме наслідком недотримання положень частини шостої статті 41 КУзПБ щодо того, що задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС відступив від висновку, викладеного в постанові КГС ВС від 11.06.2020 у справі № 917/1369/17 щодо можливості задоволення позову про звернення стягнення на предмет іпотеки за умови, що стосовно іпотекодержателя відкрито провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 04.09.2023 у справі № 910/20057/16 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114020700>.

Щодо розгляду заяви приватного виконавця про звернення стягнення на майно боржника, що є предметом іпотеки, для задоволення вимог, за якими припинено дію мораторію

За заявою про звернення стягнення на майно боржника, що є предметом іпотеки, для задоволення вимог, за якими припинено дію мораторію (закінчення 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном боржника), поданою особою, яка не є учасником справи, за відсутності підстав для залишення її без руху, повернення чи відмови у відкритті провадження з інших підстав суд має відкрити провадження та належним чином перевірити наявність/відсутність у такої особи (у цьому випадку – приватного виконавця) обсягу процесуальної дієздатності на звернення до суду з відповідною заявою.

За відповідною заявою приватного виконавця господарський суд має відкрити провадження і саме в судовому засіданні належним чином дослідити та встановити, чи має приватний виконавець права та обов'язки, зокрема, щодо подання до суду в справі про банкрутство під час виконання своїх повноважень заяви про звернення стягнення на майно такого боржника, що є предметом іпотеки, для задоволення вимог, за якими припинено дію мораторію (закінчення 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном боржника), чи діє він в інтересах кредитора, вимоги

якого є забезпеченими, та чи наділений процесуальною дієздатністю на звернення з відповідною заявою у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 11.10.2023 у справі № 908/1389/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187046>.

Визнання недійсними правочинів боржника

Щодо правочину, вчиненого боржником на шкоду кредитору

Однією з основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт б частини першої статті 3 ЦК України), і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Тобто цивільний оборот ґрунтується на презумпції добросовісності та чесності учасників цивільних відносин, які мають право розраховувати саме на таку поведінку інших учасників, яка відповідатиме зазначеним критеріям і уявленням про честь та совість.

Частиною третьою статті 13 ЦК України визначено, що не допускаються дії особи, які вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

При цьому позивач має право звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт б частини третьої статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України) і послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним. Така підстава може бути встановлена статтею 234 ЦК України або іншою нормою, наприклад, визначена статтею 228 ЦК України.

Обставини виникнення у боржника значного прострочення щодо погашення заборгованості за кредитами, безоплатного відчуження ним власних об'єктів нерухомого майна за договорами дарування на користь своєї дружини до розірвання шлюбу, вчинення цих правочинів у період наявних у боржника зобов'язань перед банком та податковим органом, встановлення судовим рішенням фактів виведення боржником у період, який передував відкриттю провадження у справі про банкрутство, значних майнових активів (об'єктів нерухомості) з володіння, розпорядження та користування на користь інших осіб, які перебували з ним на той час у родинних стосунках, свідчать про зловживання боржником належним йому суб'єктивним правом на укладання цих угод та розпорядження власністю не для задоволення легітимних інтересів, а з метою уникнення відповідальності перед банком за кредитними договорами, враховуючи безоплатний характер оспорюваних правочинів, що не мали для боржника очевидної легітимної мети при їх вчиненні і були спрямовані на завдання шкоди кредитору, оскільки призвели до неможливості виконати свої зобов'язання перед кредитором (банком тощо), зокрема за рахунок цього майна, та до неплатоспроможності боржника. Тож наявними є правові підстави для визнання недійсними оспорюваних правочинів і повернення у власність банкрута нерухомого майна шляхом відновлення в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відповідного запису щодо банкрута та скасування запису про реєстрацію за набувачем права власності на це майно.

Детальніше з текстом постанови від 05.09.2023 у справі № 915/549/16(915/1205/20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113690299>.

***

Укладення боржником із заінтересованою особою – рідною сестрою оспорюваного договору позики протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, за наявності у нього непогашеної заборгованості перед кредиторами, відсутність будь-яких доказів руху отриманих за цим договором коштів, у тому числі доказів їх спрямування на погашення вимог кредитора до відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, свідчать про наявність у цьому договорі ознак фродаторного правочину та його вчинення на шкоду кредиторам задля штучного нарощування обсягу кредиторської заборгованості і унеможливлення виконання грошових зобов'язань перед кредиторами та формування в майбутньому кредиторської заборгованості із заінтересованим кредитором («дружнім кредитором»).

Крім того, за сукупністю встановлених обставин є достатні підстави для кваліфікації оспорюваного договору позики як такого, що підлягає визнанню недійсним за частиною другою статті 42 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 06.09.2023 у справі № 922/493/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113387693>.

Розпорядження майном боржника

Щодо вимог податкового органу за неузгодженими та несплаченими грошовими зобов'язаннями

Аналіз приписів податкового законодавства, в тому числі підпункту 14.1.175 пункту 14.1 статті 14, пункту 56.18 статті 56, пункту 57.3 статті 57 та інших положень ПК України, свідчить про те, що грошове зобов'язання платника податків для цілей здійснення адміністрування податків та зборів може існувати як узгоджене зобов'язання, набувши статусу податкового боргу після настання моменту його сплати, що надає податковому органу можливість здійснення заходів щодо стягнення суми такого зобов'язання, а також як неузгоджене зобов'язання, коли грошове зобов'язання існує, але заходи щодо адміністрування податків та зборів податковими органами не вживаються.

З огляду на положення статей 45–47 КУзПБ податковий орган, так само як і інші конкурсні кредитори, повинен подати до господарського суду вимоги до боржника щодо його грошових зобов'язань зі сплати податків і зборів, що виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, разом з документами, що ці зобов'язання підтверджують, а господарський суд зобов'язаний розглянути всі вимоги та заперечення проти них на підставі поданих кредитором і боржником документів, оцінити правомірність цих вимог незалежно від наявності в адміністративному суді спору щодо неузгодженого податкового зобов'язання, з якого сформована кредиторська вимога податкового органу.

Детальніше з текстом постанови від 06.09.2023 у справі № 910/8349/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113387689>.

Щодо вимог податкового органу на суму заборгованості з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Відповідно до пункту 1 частини другої статті 6 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» платник єдиного внеску зобов'язаний своєчасно та в повному обсязі нараховувати, обчислювати і сплачувати єдиний внесок.

Аналіз положень підпункту 8 пункту 4 статті 11 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» та пункту 2 Закону 14 Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень – жовтень 2023 року

України «Про внесення змін до розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» свідчить, що підставою для звільнення платників єдиного внеску від відповідальності за невиконання вимог законодавства щодо його вчасної сплати є факт перебування такого платника на обліку в органах доходів і зборів, розташованих на території населених пунктів, де проводиться антитерористична операція.

Відповідно до абзацу третього пункту 5 статті 11 «Прикінцевих та перехідних положень» Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» перелік населених пунктів, на території яких здійснюється антитерористична операція, визначається Кабінетом Міністрів України.

Тож, якщо боржник внесений до переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, то немає підстав для визнання вимог податкового органу за період, упродовж якого боржник згідно з пунктами 9-3, 9-4 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» був звільнений від виконання обов'язків платника єдиного внеску, визначених частиною другою статті 6 цього Закону.

При цьому наявність сертифіката Торгово-промислової палати України не є обов'язковою підставою для звільнення платників від відповідальності за невиконання вимог законодавства щодо вчасної сплати єдиного внеску. Однак, зважаючи на законодавче закріплення такого права, достатньо підтвердженого факту перебування платника податку на обліку в податкових органах, розміщених на території проведення антитерористичної операції.

Детальніше з текстом постанови від 21.09.2023 у справі № 905/1138/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113651167>.

Щодо наявності у податкового органу повноважень на подання заяви з грошовими вимогами стосовно заборгованості з орендної плати за землю

Відповідно до підпункту 14.1.147 пункту 14.1 статті 14 ПК України плата за землю – обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Земельний податок – обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів (підпункт 14.1.72 пункту 14.1 статті 14 ПК України).

Орендна плата для цілей розділу XII цього Кодексу – обов'язковий платіж за користування земельною ділянкою державної або комунальної власності на умовах оренди (підпункт 14.1.136 пункту 14.1 статті 14 ПК України).

За приписами підпункту 269.1.1 пункту 269.1 статті 269 ПК України платниками земельного податку є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) (підпункт 269.1.1.1) та землекористувачі, яким відповідно до закону надані у користування земельні ділянки державної та комунальної власності на правах постійного користування (підпункт 269.1.1.2).

Натомість згідно з підпунктом 269.1.2 пункту 269.1 статті 269 ПК України платники орендної плати – землекористувачі (орендарі) земельних ділянок державної та комунальної власності на умовах оренди.

Отже, законодавцем визначено, що плата за землю може справлятися як у формі земельного податку, так і у формі орендної плати. При цьому одночасне стягнення такої плати і як земельного податку, і як орендної плати зазначеною нормою закону не передбачено.

Орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності – обов'язковий платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою та справляння якого здійснюється відповідно до положень розділу XIII ПК України.

За приписами пункту 288.1 статті 288 ПК України розмір та умови внесення орендної плати встановлюються у договорі оренди між орендодавцем (власником) і орендарем, а підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є договір оренди такої земельної ділянки.

Положеннями статті 288 ПК України унормовано, що підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є договір оренди такої земельної ділянки, оформлений та зареєстрований відповідно до законодавства; платником орендної плати є орендар земельної ділянки; об'єктом оподаткування є земельна ділянка, надана в оренду. Розмір та умови внесення орендної плати встановлюються у договорі оренди між орендодавцем (власником) і орендарем. Розмір орендної плати визначається у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою ніж три відсотки нормативної грошової оцінки.

Оскільки податковий орган, який заявив до боржника вимоги саме як основний платіж з орендної плати з юридичних осіб, не є встановленою стороною договору оренди земельної ділянки, то він не має повноважень на подання заяви з кредиторськими вимогами як вимоги щодо заборгованості орендної плати за землю (аналогічний за змістом висновок викладено в постанові ВС від 26.04.2023 у справі № 910/18544/21).

Детальніше з текстом постанови від 27.09.2023 у справі № 910/15043/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924988>.

Щодо грошових вимог кредитора, стосовно яких іншими учасниками справи про банкрутство зроблено заяву про застосування позовної давності

За частиною третьою статті 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення.

Отже, законодавцем встановлено право зацікавленої сторони заявити про застосування позовної давності та розраховувати на позитивні наслідки для боржника у випадку подання заяви про застосування позовної давності.

Положення про позовну давність поширюються і на майнові вимоги кредиторів, заявлені до боржника у справі про його банкрутство. Для цілей застосування частин третьої, четвертої статті 267 ЦК України під час розгляду таких вимог стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника.

Позовна давність пов'язується із судовим захистом суб'єктивного права особи в разі його порушення, невизнання або оспорювання. Якщо упродовж установлених законом строків особа не подає до суду відповідного позову, то за загальним правилом ця особа втрачає право на позов у розумінні можливості в судовому порядку здійснити належне їй цивільне майнове право. Тобто сплив позовної давності позбавляє цивільне суб'єктивне право здатності до примусового виконання проти волі зобов'язаної особи.

Детальніше з текстом постанови від 31.08.2023 у справі № 916/4644/15 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113233426>.

III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Щодо обов'язку боржника, який подав заяву з урахуванням особливостей, визначених пунктом 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, зазначати в плані реструктуризації боргів саме ринкову вартість нерухомого майна

Пункт 6 частини третьої статті 116 КУзПБ вимагає разом із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність надавати, зокрема, інформацію про вартість майна, що перебуває у заставі (іпотеці), тоді як абзацом сьомим пункту 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» цього Кодексу обумовлено обрахування ринкової вартості відповідного майна оцінювачем, визначеним кредитором. Тобто положення наведених норм КУзПБ у взаємозв'язку свідчать про обов'язковість проведення оцінки відповідного майна до звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність у порядку, встановленому пунктом 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» зазначеного Кодексу.

Отже, одним із чинників, який застосовується під час складення плану реструктуризації боргів боржника згідно з пунктом 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, є ринкова вартість квартири або житлового будинку, що забезпечує вимоги такого кредитора, яка обрахована оцінювачем, визначеним кредитором.

Тож, якщо заявник, складаючи план реструктуризації боргів, зазначив не ринкову вартість нерухомого майна, обраховану оцінювачем, а послався на вартість, визначену в іпотечному договорі, то це є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність згідно з абзацом четвертим пункту 5 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 28.09.2023 у справі № 904/154/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113924806>.

Щодо нарахування банком курсової різниці на заборгованість за кредитним договором в іноземній валюті після ухвалення судового рішення про її стягнення в гривневому еквіваленті

Чинне законодавство не містить заборони на виконання грошового зобов'язання в іноземній валюті, у якій його зазначено у договорі. Тому в разі отримання у позику іноземної валюти позичальник зобов'язаний, якщо інше не передбачене законом чи договором, повернути позикодавцеві таку саму суму коштів (суму позики), тобто таку саму суму коштів у іноземній валюті, яка отримана в позику. Суд має право ухвалити рішення про стягнення грошової суми в іноземній валюті. При цьому з огляду на положення частини першої статті 1046 та частини першої статті 1049 ЦК України належним виконанням зобов'язання позичальником є повернення коштів у строки, у розмірі та саме у тій валюті, яка визначена договором позики, а не в усіх випадках та безумовно в національній валюті України (подібний висновок наведено в постановках ВП ВС від 04.07.2018 у справі № 761/12665/14-ц, від 16.01.2019 у справах № 373/2054/16-ц, № 464/3790/16-ц, від 23.10.2019 у справі № 723/304/16-ц).

У разі зазначення у судовому рішенні про стягнення суми коштів в іноземній валюті з визначенням еквівалента такої суми у гривнях стягувачеві має бути перерахована сума в іноземній валюті, вказана в резолютивній частині судового рішення, а не її еквівалент у гривнях (постанова ВП ВС від 04.07.2018 у справі № 761/12665/14-ц).

Водночас кредитор, який сам визначив заборгованість у національній валюті України та погодився із судовим рішенням, яким таку заборгованість стягнуто з боржника, не має права на стягнення курсової різниці, оскільки визначив зобов'язання у національній валюті, у якій і прийняв його виконання (постанова ВП ВС від 30.05.2018 у справі № 750/8676/15-ц).

Тож, заявивши до стягнення в судовому порядку заборгованості за кредитним договором у гривневому еквіваленті та погодившись із судовим рішенням, яким таку заборгованість стягнуто з боржника, банк втратив право в разі звернення в подальшому з грошовими вимогами до боржника у справі про його неплатоспроможність визначати суму боргу з урахуванням курсової різниці.

Тому здійснення банком конвертації валюти зобов'язання та подальше нарахування пені, відсотків за користування кредитом, трьох відсотків річних на суму зобов'язання з урахуванням такої конвертації є неправомірним.

Детальніше з текстом постанови від 22.08.2023 у справі № 904/1693/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113203714>.

***

Частиною другою статті 45 КУзПБ, зокрема, унормовано, що склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті України. Якщо зобов'язання боржника визначені в іноземній валюті, то склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

Водночас зазначення судовому рішенні про стягнення з боржника суми боргу за кредитним договором лише в національній валюті не спростовує тієї обставини, що в разі коли зобов'язання боржника визначені в іноземній валюті, склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

За загальним правилом, судові рішення забезпечує примусове виконання зобов'язання, яке виникло з підстав, що існували до його ухвалення, але не породжує такого зобов'язання, крім випадків, коли норми чинного законодавства передбачають виникнення зобов'язання з набранням законної сили рішенням суду (постанова ВП ВС від 09.11.2021 у справі № 320/5115/17).

Тож, якщо борг боржника виник на підставі кредитного договору, що визначений в іноземній валюті, в якій і був заявлений позивачем до стягнення в судовому порядку, але судовим рішенням сума боргу встановлена лише в національній валюті без зазначення його еквівалента в іноземній валюті, то це не свідчить, що відбулась трансформація грошового зобов'язання, визначеного в іноземній валюті, у зобов'язання в національній валюті, без врахування його фактичного розміру за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

Детальніше з текстом постанови від 30.08.2023 у справі № 918/847/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113387650>.

Щодо визнання податкового боргу безнадійним та його списання у справі про неплатоспроможність

18 Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень – жовтень 2023 року

До боргів фізичної особи застосовується встановлений нормами КУзПБ порядок погашення заборгованості боржника перед його кредиторами (в т.ч. і перед податковими органами), інший, ніж передбачений загальними положеннями цивільного, податкового та іншого законодавства.

Системний аналіз частин першої, третьої статті 125 КУзПБ свідчить про те, що цим Кодексом встановлено перелік боргів, які не підлягають реструктуризації і повне погашення яких є імперативною умовою для затвердження господарським судом плану реструктуризації.

Водночас частиною другою статті 125 КУзПБ визначено наслідки відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника та початку процедури реструктуризації боргів боржника щодо податкового боргу, який виник протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника.

Такими наслідками, зокрема, є визнання податкового боргу безнадійним та його списання. Інших умов, окрім наявності провадження у справі про неплатоспроможність та виникнення податкового боргу протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, зазначеним Кодексом не передбачено.

Тому, якщо податкове зобов'язання набуло в 2010 році статусу податкового боргу, який в подальшому був стягнутий в судовому порядку судовим рішенням, яке набрало законної сили у 2011 році, то згідно із частиною другою статті 125 КУзПБ зазначений борг боржника охоплюється поняттям боргу, що виник протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, а тому є безнадійним та підлягає списанню.

Детальніше з текстом постанови від 07.09.2023 у справі № 910/929/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113426866>.

Щодо умов і підстав для переходу до судової процедури погашення боргів

Концепція інституту неплатоспроможності фізичних осіб та аналіз положень КУзПБ, які регламентують судову процедуру реструктуризації боргів боржника, дають підстави для висновку, що запорукою досягнення мети цієї процедури є компроміс між кредиторами і боржником щодо зміни способу та порядку виконання його грошових зобов'язань з урахуванням майнового стану й об'єктивних можливостей боржника.

Водночас боржник не може бути примушений до врахування пропозицій кредиторів чи погодження плану реструктуризації боргів у запропонованій ними редакції, а інтереси кредиторів на цій стадії можуть полягати як у реструктуризації боргів, так і у найскорішому переході до їх погашення за наявності у боржника майна.

У разі недосягнення згоди з боржником збори кредиторів наділені процесуальними засобами впливу на рух справи задля припинення судової процедури відновлення платоспроможності щодо недобросовісного боржника чи переходу до погашення боргів відповідно до своїх інтересів у справі. Зокрема, вони можуть:

- за результатами розгляду плану реструктуризації боргів боржника відмовити у його схваленні та звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника або з клопотанням про закриття провадження у справі про неплатоспроможність (пункт 2 частини восьмої статті 123 КУзПБ);

- звернутися до господарського суду з клопотанням про закриття процедури реструктуризації боргів у зв'язку з невиконанням або неможливістю виконання плану реструктуризації боргів та введення процедури погашення боргів боржника (пункт 4 частини восьмої статті 123 КУзПБ).

Також збори кредиторів не позбавлені права заявити клопотання про перехід до процедури погашення боргів чи закриття провадження у справі в порядку частини одинадцятої статті 126 КУзПБ з обґрунтуванням відповідних підстав.

Спеціальні норми КУзПБ не обмежують кредиторів боржника – фізичної особи у виборі позиції у справі, проте за їх пасивної участі в провадженні, зволіканні з реалізацією правомочностей чи невчиненні ними необхідних процесуальних дій ризику такої бездіяльності покладаються саме на кредиторів та не повинні зашкодити законним інтересам боржника.

За приписами частини першої статті 130 КУзПБ, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника, господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

Тож, якщо комітет кредиторів не подав до суду на затвердження план реструктуризації боргів боржника і збори кредиторів реалізували передбачене пунктом 2 частини восьмої статті 123 КУзПБ право звернутися через арбітражного керуючого до суду із клопотанням про введення процедури погашення боргів боржника, то це є правовою підставою для переходу до наступної судової процедури відповідно до частини першої статті 130 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 29.08.2023 у справі № 910/13760/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113426881>.

Щодо покладення на кредиторів частини оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією боргів боржника

Неприйняття зборами кредиторів (комітетом кредиторів) рішення щодо схвалення або погодження звітів арбітражного керуючого не позбавляє господарський суд права розглянути їх самостійно.

Відмову від оплати винагороди арбітражному керуючому можна розцінювати як примушування до безоплатної праці, що забороняється та прирівнюється до рабства в контексті статті 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних актів (зокрема, Конвенції 1926 року про заборону рабства, Конвенції Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю 1930 року, ратифікованої Україною 10.08.1956, Конвенції Міжнародної організації праці № 105 про скасування примусової праці 1957 року, ратифікованої Україною 05.10.2000, резолюції Економічної і Соціальної Ради ООН (ЕКОСОС) 1996 року тощо) і суперечить статті 43 Конституції України.

Кредитори за умови непогодження з роботою арбітражного керуючого, з виконанням покладених на нього функцій, з розміром оплати його праці мають право подавати скарги на дії арбітражного керуючого, порушувати питання про відсторонення його від виконання повноважень, оскаржувати ухвали суду про затвердження звітів про нарахування і виплату грошової винагороди.

Відповідно до приписів ПК України поняття незалежна професійна діяльність визначене через термін «самозайнята особа».

Надання послуг арбітражного керуючого як суб'єкта незалежної професійної діяльності повинно відбуватися на платній основі.

Кредитори як споживачі послуг арбітражного керуючого, які очікують на результат його діяльності, мають усвідомлювати, що арбітражний керуючий, в свою чергу, правомірно очікує на отримання передбаченої законом грошової винагороди у зв'язку з належним здійсненням ним повноважень розпорядника майна, ліквідатора, керуючого санацією, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією в конкретній справі. Тому оплата грошової винагороди у випадку неможливості її здійснення з інших джерел має покладатися на кредиторів (кредитора) неплатоспроможного боржника.

При цьому можливість покладення на кредиторів виплати передбаченої законом грошової винагороди арбітражного керуючого у зв'язку з належним здійсненням ним повноважень керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією у разі, якщо провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи триває після закінчення авансованих заявником коштів, повинна стимулювати кредиторів боржника здійснювати належний контроль за діяльністю арбітражного керуючого, брати активну участь у такому провадженні, ухилятися від зловживання своїми правами та невиконання обов'язків, що, зокрема, може мати наслідком недопущення безпідставного затягування розгляду справи.

Детальніше з текстом постанови від 22.08.2023 у справі № 903/160/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113233371>.

Щодо закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на підставі пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ

Зі змісту пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ вбачається, що в разі коли боржник не скористався наданим йому правом усунути виявлені за наслідком перевірки керуючим реструктуризації недоліки щодо повноти та достовірності інформації, зазначеної у поданих ним (боржником) деклараціях, настають визначені цією нормою наслідки у вигляді закриття провадження у справі.

Конструкція цієї норми побудована як безумовний захід відповідальності боржника за дії на шкоду кредиторам, тому не передбачає альтернативного вирішення та необхідності з'ясування мотивів боржника – фізичної особи в разі встановлення відповідних фактів господарським судом.

Тому відсутність у поданих суду деклараціях про майновий стан боржника і членів його сім'ї повної та достовірної інформації щодо майна, доходів і витрат боржника і членів його сім'ї та неусунення боржником цього недоліку в уточнених деклараціях свідчать про наявність підстав для закриття провадження у цій справі про неплатоспроможність на підставі пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ.

Крім того, відповідно до пункту 9 Примітки до наказу Міністерства юстиції України від 21.08.2019 № 2627/5 «Про затвердження форми Декларації про майновий стан боржника у справі про неплатоспроможність» боржник за розділами декларації зазначає всю інформацію про членів сім'ї, яка йому відома та яку він може отримати з офіційних джерел (правовстановлювальні документи, відповідні державні реєстри). Якщо член сім'ї не надав боржнику інформацію і така інформація не може бути отримана ним з офіційних джерел, у відповідному рядку декларації зазначається «Член сім'ї не надав інформацію».

Проте отримання інформації щодо членів сім'ї може здійснюватися боржником альтернативним способом, як безпосередньо від членів сім'ї так і з офіційних джерел (постанова КГС ВС від 25.05.2021 у справі № 904/1454/20).

Інформація, яка міститься в державних реєстрах прав на нерухоме майно, рухоме майно тощо, має офіційний характер. Тож з метою забезпечення повноти та достовірності відомостей і усунення сумнівів у наявності прихованих активів така інформація має бути отримана боржником та відображена в декларації про майновий стан, а в подальшому належно перевірена керуючим реструктуризацією задля складання звіту про результати перевірки декларації боржника (постанова КГС ВС від 22.05.2022 у справі № 916/1482/21).

Тож саме на боржникові у справі про неплатоспроможність фізичної особи лежить обов'язок якнайповніше розкрити суду та кредиторам інформацію про свій майновий стан і стан осіб, зазначених у декларації.

Детальніше з текстом постанови від 29.09.2023 у справі № 909/496/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113828957> (також див. постанову від 05.10.2023 у справі № 922/2788/21).

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Щодо ретроспективного оскарження в апеляційному порядку ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитором після визнання його грошових вимог до боржника

Системний аналіз приписів статей 17, 42, 44, 254, 255 ГПК України свідчить, що, на відміну від осіб, які не брали участі у справі, учасники справи наділені правом оскаржувати судові рішення у такій справі згідно з пунктом 5 частини першої статті 42 ГПК України (за винятком встановлених законом обмежень). Отже, у разі подання апеляційної скарги вони не мають доводити, що оскаржуване судові рішення стосується їхніх прав, інтересів та (або) обов'язків, оскільки таке право з огляду на статус учасника справи у суб'єкта оскарження презюмується процесуальним законом.

Конкурсні кредитори за вимогами, що виникли до дня відкриття провадження у справі про банкрутство, набувають правового статусу учасника у справі про банкрутство за сукупністю передбачених КУзПБ дій: пред'явлення грошових вимог; доведення свого права вимоги перед судом; розгляд грошових вимог судом (перевірка наявності такого права у кредитора; правомірність його набуття; невтрата цього права у зв'язку з позовною давністю тощо) та визнання грошових вимог у відповідній ухвалі суду. Тож саме з визнання судом вимог до боржника конкурсний кредитор наділяється процесуальними правомочностями учасника справи, зокрема правом оскаржувати судові рішення у справі про банкрутство в апеляційному порядку.

За змістом статей 42, 254, 255 ГПК України та статей 1, 9, 45 КУзПБ конкурсні кредитори після набуття ними процесуального статусу учасника справи про банкрутство не позбавлені права оскаржувати ухвали про відкриття провадження у цій справі протягом розумного строку з дня визнання їх грошових вимог до боржника за умови поновлення господарським судом строку на апеляційне оскарження.

Детальніше з текстом постанови від 12.07.2023 у справі № 915/1097/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113738386>.

Щодо оскарження в апеляційному порядку ухвали про приєднання заяв про відкриття

провадження у справі про банкрутство

Системний аналіз співвідношення пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, частини шостої статті 12, статей 254, 255 ГПК України, частини першої статті 2, частин першої, другої статті 9 КУзПБ свідчить, що в основному провадженні у справі про банкрутство (неплатоспроможність) в апеляційному порядку можуть бути оскаржені:

а) усі спеціальні ухвали місцевого господарського суду за правилом частини другої статті 9 КУзПБ, щодо яких цим Кодексом не встановлено винятку (зокрема частина шоста статті 5 КУзПБ, абзац другий частини другої статті 47 КУзПБ);

б) ухвали, включені до переліку в частині першій статті 255 ГПК України, які суд постановляє, здійснюючи процесуальні дії та вирішуючи інші процесуальні питання, за правилами та на підставі норм ГПК України.

Ухвала про приєднання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, що надійшла пізніше, до матеріалів справи за відповідною первісною заявою стосовно того самого боржника для одночасного розгляду в порядку частини четвертої статті 39 КУзПБ підлягає апеляційному оскарженню згідно із частиною другою статті 9 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 16.08.2023 у справі № 920/162/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113738385>.

Щодо наявності в особи, грошові вимоги якої заявлені, але не розглянуті судом, права на апеляційне оскарження судових рішень у процедурах банкрутства (неплатоспроможності)

Коло осіб (у позовному провадженні), які мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції, а також оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції, визначено приписами статей 254, 255 ГПК України.

У справі про банкрутство коло осіб, які мають право оскаржити судові рішення, звужено до учасників такої справи задля попередження необґрунтованого втручання інших осіб, які не є учасниками справи, у хід процедури банкрутства.

Згідно із частиною другою статті 47 КУзПБ у попередньому засіданні господарський суд розглядає всі вимоги кредиторів, що надійшли протягом строку, передбаченого частиною першою статті 45 цього Кодексу, в тому числі щодо яких були заперечення боржника або розпорядника майна. Нормами цієї статті передбачено, що за результатами попереднього засідання господарський суд постановляє ухвалу.

Тож набуття статусу кредитора законодавець пов'язує з наявністю в особи грошових вимог до боржника, поданих у встановленому законом порядку, що остаточно формалізується ухвалою суду про визнання вимог кредитора.

Якщо на дату звернення особи з апеляційною скаргою на судові рішення у процедурі банкрутства її грошові вимоги до боржника нерозглянуті та невизнані судом, то така особа (потенційний кредитор) не набуває статусу учасника судового провадження – сторони у справі про банкрутство, а отже, і права на оскарження судового рішення у справі про банкрутство.

У разі встановлення судом апеляційної інстанції обставин ненабуття скаржником процесуального права оскаржувати судові рішення у справі про банкрутство, недоведення ним, що ухвалою про відкриття провадження у справі про банкрутство вирішено питання про його права та обов'язки, апеляційне провадження підлягає закриттю на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови від 12.10.2023 у справі № 910/15533/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114389800>.

Щодо касаційного перегляду судових рішень про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство

Ухвала, постановлена за результатами підготовчого засідання, має значення для кредитора і боржника як у разі відкриття провадження у справі про банкрутство, так і у випадку відмови у такому відкритті.

Відсутність словосполучення «ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство» в переліку судових рішень, які можуть переглядатися касаційним судом разом із постановою апеляційного господарського суду, прийнятою за результатами перегляду таких судових рішень (частина третя статті 9 КУзПБ), з огляду на наявність «ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство» та системне застосування приписів КУзПБ не виключає можливості касаційного перегляду постанови апеляційного суду й ухвали про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство (аналогічний висновок про застосування частини третьої статті 9 КУзПБ викладено в ухвалі КГС ВС від 06.02.2023 у справі № 910/20427/21, постанові КГС ВС від 31.05.2023 у справі № 905/1029/22).

Детальніше з текстом постанови від 31.10.2023 у справі № 922/595/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113233424>.

Щодо застосування Закону України «Про судовий збір» до позовних вимог кредитора про визнання правочинів недійсними і скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень

Відповідно до частини другої статті 7 КУзПБ господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

Частиною першою статті 42 КУзПБ визначено, що господарський суд у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора може визнати недійсними правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам.

Згідно із частиною третьою названої статті у разі визнання недійсними правочинів боржника з підстав, передбачених частинами першою або другою цієї статті, кредитор зобов'язаний повернути до складу ліквідаційної маси майно, яке він отримав від боржника, а в разі неможливості повернути майно в натурі – відшкодувати його вартість грошовими коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину.

За змістом частини першої статті 173 ГПК України в одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги. Похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги).

Заявлені позивачем – кредитором боржника в межах справи про банкрутство вимоги про скасування рішення про державну реєстрацію і припинення речового права на земельну ділянку та

нерухоме майно є похідними вимогами від основних позовних вимог про визнання правочинів боржника недійсними.

Якщо позивач не заявляє вимог про визнання за ним права власності на жоден з майнових об'єктів або витребування (повернення) майна на власну користь і вони не спрямовані на його «збагачення», яке можна оцінити вартісно, то ці вимоги не мають майнового характеру. Тому судовий збір за подання позовної заяви про визнання недійсними рішення державного реєстратора та правочину боржника в порядку статті 42 КУзПБ підлягає сплаті як за подання позовної заяви немайнового характеру.

Детальніше з текстом постанови від 07.09.2023 у справі № 908/3413/21 (908/2262/22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113426883>.

Щодо сплати податковим органом судового збору за подання заяви з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство (неплатоспроможність)

За приписами частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» ставки судового збору встановлюються у розмірах, які залежать від найменування документа і дії, за яку справляється судовий збір, та платника судового збору.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу», який набрав чинності 25.11.2022, частину першу статті 5 Закону України «Про судовий збір» доповнено пунктом 27 такого змісту: «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи – в частині стягнення сум податкового боргу, заборгованості зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Проте подання позову про стягнення податкового боргу та подання кредитором заяви з кредиторськими вимогами є різними способами захисту порушених прав.

Законодавець розділяє поняття «заява кредитора з грошовими вимогами у справі про банкрутство» та «позовна заява майнового характеру», як і розміри ставок за подання цих заяв до господарського суду.

Оскільки положення статті 4 Закону України «Про судовий збір» розділяють ставки судового збору за подання позовної заяви та заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника, такі заяви не можуть вважатися тотожними, а тому пільга, передбачена пунктом 27 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», не застосовується до заяви податкового органу з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність.

Податковий орган, звертаючись із заявою з грошовими вимогами до боржника у справі про банкрутство або неплатоспроможність, сплачує судовий збір на підставі підпункту 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».

Детальніше з текстом постанови від 04.10.2023 у справі № 910/8316/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113958171>.

Щодо можливості відстрочення сплати авансування винагороди арбітражному керуючому

Обов'язок кредитора авансувати винагороду арбітражного керуючого до звернення з відповідною заявою до суду встановлено КУзПБ, і подання доказів авансування є обов'язковою умовою, визначеною частиною другою статті 34 цього Кодексу. При цьому ані КУзПБ, ані інші чинні

норми законодавства не передбачають умов, за яких суд може відстрочити, розстрочити чи звільнити заявника від здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому.

Детальніше з текстом постанови від 05.10.2023 у справі № 907/20/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114114455>.

Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства. Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень - жовтень 2023 року / упоряд. відділ забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2023. 26 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua